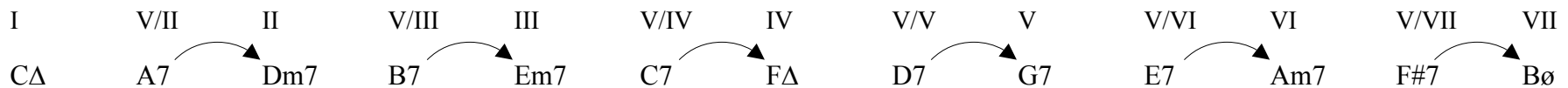

Tussendominanten en II-V-jes

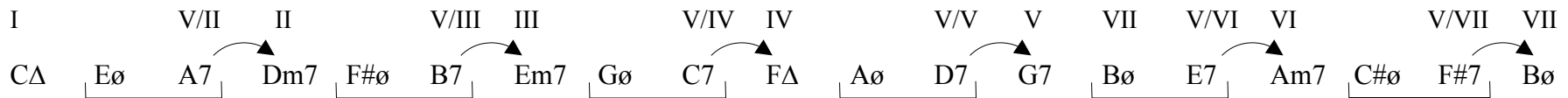
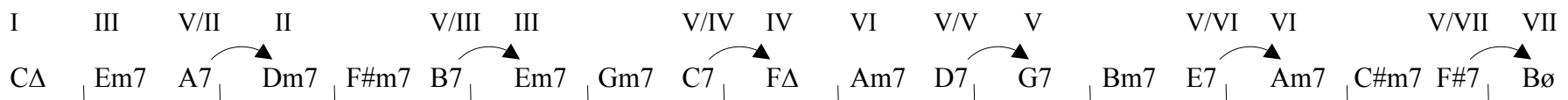
Functionele muziek blijft zelden in 1 toonsoort: in de meeste gevallen worden uitstapjes naar andere toonsoorten gemaakt. Als je de serie over 'Basic Forces' hebt bestudeerd is het niet moeilijk om het principe van Tussendominanten en II-V-jes te begrijpen, aanzien het allemaal is gebaseerd op kwintvallen, oplossende dissonanten en leidtonen.

Je bent al bekend met de Primaire functies: I vertegenwoordigt de Tonica, IV de SubDominant en V de Dominant. Als V oplost naar I, heet dit de *primaire* Dominant en wordt genoteerd als V/I. We spreken van een *secundaire* dominant of *tussendominant* als een van de *andere* trappen wordt voorafgegaan door een dominant septiemakkoord waarvan de grondtoon een reine kwint boven of een reine kwart onder die van het doel-akkoord ligt. Het doel-akkoord wordt beschouwd als een tijdelijk Tonica, en zijn *relatieve* V wordt daarvoor geplaatst. De notatie is vergelijkbaar: V/II, V/III, etc. Het effect van zo'n interventie is dat het doelakkoord a.h.w. in het zonnetje gezet wordt.

In de Library vind je een samenvatting van de Tonale Harmonieleer in de vorm van regels. Een van de eerste regels is:
Elk akkoord mag worden voorafgegaan door zijn relatieve V7. De pijl in de analyse geeft de oplossing middels een kwintval aan.

Als je bekend bent met de basiskrachten tussen de primaire functies, is de volgende regel ook niet moeilijk te begrijpen:
Elke V7 mag worden voorafgegaan door zijn relatieve II^m7 of IIø. De grondtonen bewegen wederom in kwintvallen. II en V vormen samen een II-V combinatie in resp. een majeur of mineur toonsoort. Het overzicht kan nu op twee manieren worden uitgebreid:

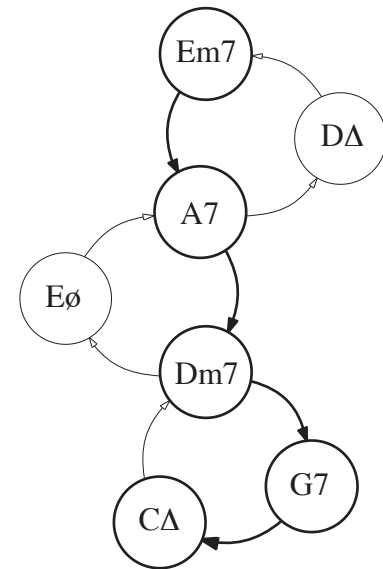
Ladders op tussendominanten en -II-Vjes

In de serie over de basiskrachten in de harmonieleer (Basic Forces) werd de 'heilige drie-eenheid' van T, SD en D geïntroduceerd, in de vorm van een 'molecule' met drie atomen. Met de 12 majeur- en 12 mineur-toonsoorten kunnen we 24 verschillende II-V-I moleculen maken.

Als we twee van drie atomen uit zo'n molecule isoleren, is ons oor geneigd het ontbrekende atoom of de ontbrekende noten te genereren. Als iemand Em7 - A7 speelt, wordt een D-majeur tonaliteit opgewekt: we verwachten een ladder met twee kruisen, en DΔ als het volgende akkoord. Nog een voorbeeld: A7 - Dm bevat de Dominant en de Tonica van D-mineur, waardoor een toonladder met 1 mol actief is.

Als we deze twee voorbeelden samenvoegen ontstaat een interessante situatie. In Em7 - A7 - Dm kunnen drie verschillende tonaliteiten worden ontwaard. In de VMS wordt een eenvoudig systeem gebruikt om de verschillende mogelijkheden voor de toonvoorraad aan te geven:

- ☞ In de eerste benadering wijst het handje naar links, in de richting van de voortekens aan de sleutel (de toonsoort van het stuk). In Em7 - A7 - Dm7 is de cis van A7 de enige niet-diatonische toon. Als je de toon-voorraad van de toonsoort c op dat akkoord alleen daar even aanpast (dus c vervangt door cis op A7) blijf je als het ware zo dicht mogelijk bij de vertrektoonsoort van het stuk.
- ☞ Je kunt ook 'vooruit kijken' en anticiperen op de tonaliteit die door de tussendominant (A7) en diens doel-akkoord (Dm7) wordt opgewekt. Als het doel-akkoord een grote terts heeft wordt een majeur geluid opgewekt, en ligt mixolydisch op de V7 het het meest voor de hand. Heeft het doelakkoord een kleine terts, gebruik dan Spaans-frygisch (mixolydisch b9/b13).
- ☞ Als het handje omhoog wijst benader je de verbinding vanuit de door het II-Vje opgewekte tonaliteit. Em7-A7 (II-V in D-majeur) wordt in dit geval dan aangepakt met een ladder met twee kruisen. Soms dwingt de tussendominant je ook om het doelakkoord mee te nemen in deze benadering. Een tussen-V voor III bijvoorbeeld maakt de b9 van de diatonische phrygische ladder op III erg onstabiel. Het filmpje over ladders op tussen-Vjes en -II-Vjes laat zien hoe dit werkt.

Het systeem van de analyse

De op Berklee School of Music ontwikkelde systematiek werkt goed voor het vinden van de ladders bij akkoorden. In dat systeem worden alle II-Vjes gegroepeerd met een haakje onder de akkoorden. Op die manier wordt zichtbaar dat een 'relatieve II' zowel gezien kan worden als onderdeel van een II-Vje *en* als een diatonische (ladder-eigen) trap. Als dat akkoord alleen onderdeel is van een II-Vje volstaat het haakje, en is het niet nodig om er een trapcijfer (zoals II/...) boven te zetten.

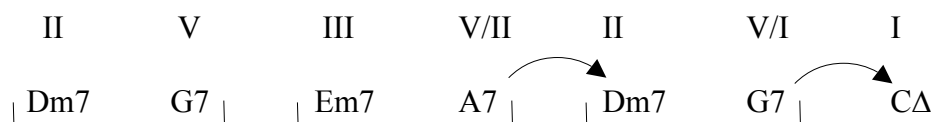
Als een V7 oplost middels een kwintval, is het gebruikelijk om met een pijl het oplossings-akkoord aan te geven. De volgende paragraaf laat zien dat dat doel-akkoord niet altijd meteen volgt op de V7.

Verschillende manieren om II-Vjes te combineren

Er zijn drie andere manieren om II-Vjes met elkaar te verbinden, gebaseerd op tertsverwantschap, een dominanten-ketting of op tritonus-vertandingen. De laatste mogelijkheid zal worden behandeld in de Section over dat onderwerp, met de bijbehorende song *Subway*.

Combinaties van II-Vjes gebaseerd op tertsverwantschap

In de serie 'Basic Forces' heb je geleerd dat akkoorden die op een terts afstand van elkaar in de diatonische ladder liggen elkaar kunnen vervangen. In II-V-I kan I worden vervangen door III. In C-majeur krijgen we dan de verbinding Dm7 - G7 - Em7. Als we nu doorstoten naar A7 krijgt Em7 twee functies: hij komt als Tonica (vervangt I) en gaat als SubDominant: II in een II-V-je in D-majeur. Deze Em7 is een zogenaamd *spil-akkoord* (Engels: *pivot chord*). In de analyse is G7 nog steeds V/I. Je hoeft echter nu niet een pijltje te schrijven van G7 naar Em7, omdat er geen sprake meer is van een oplossing middels een kwintval.

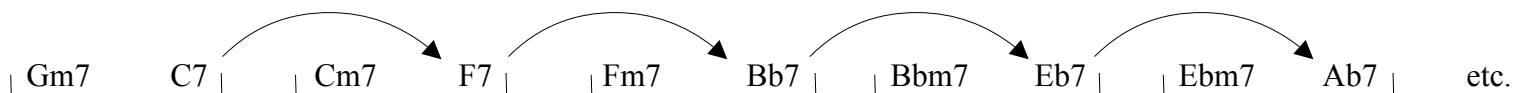
Door deze op tertsverwantschap gebaseerde substituties kun je dus II-Vjes laten stijgen in stappen van grote secundes: hierboven wordt een II-Vje in C gevolgd door een II-Vje in D. Je kunt zelfs verder doorstijgen naar een II-Vje in E, etc. Wel zul je (tijdelijke) nieuwe toonsoorten (modulaties) moeten definiëren als je verder gaat dan het nivo van secundaire dominanten.

Combinaties van II-Vjes gebaseerd op de dominantenketting

Je kunt V7-akkoorden in kwintvallen achter elkaar plaatsen, waardoor je een zogenaamde ketting van dominanten krijgt (Engels: *chain of dominants*, ook wel *sequential dominants*). Zowel harmonisch als melodisch is dat een krachtige verbinding:

Het is nu mogelijk om voor iedere V7 de bijbehorende relatieve IIm7 of IIø te plaatsen. Daarmee maak je de ketting niet kapot, je vertraagt alleen de komst van het volledige Dominant-geluid enigszins, middels korte SubDominanten, waardoor de verbinding iets milder wordt.

Op die manier ontstaat een progressie waarbij de V7 eerst verandert in een m7 of ø-akkoord, dat vervolgens doorgaat naar zijn volgende relatieve V. De tooncentra van de II-Vjes volgen nu de kwintencirkel: de eerste II-V is in F, de tweede in Bb, etcetera.

In de serie 'Basic Forces' vind je het filmpje [09 Sliding II-Vs](#) waarin de meeste manieren waarop je II-Vjes kan combineren terugvindt. Realiseer je dat het verschuiven van II-Vjes ook op een melodische manier wordt waargenomen: je hoort gewoon dat het op en neer gaat. Veel rockmuziek is bijvoorbeeld gebaseerd op dit principe van het schuiven met een en hetzelfde geluid.